

Tuomo Nurmikumpu

OLI AIKAMME

Oli aikamme

© Tuomo Nurmikumpu

Ulkoasu: R. Penttinen
Kustantaja: Mediapinta, 2011

ISBN 978-952-235-409-9

Aamuvarhaisella liikenteeseen lähteneet matkalaiset torkkuivat puolityhjässä linja-autossa. Takapenkin juttelut oli juteltu alkumatkasta. Isäntämiesjuttelija jäi kyydistä jokivarsikylään. Torkkui muuan kulkija heidän joukossaan. Sakarina itsensä tunsu, sukunimikin oli, kämpillä ja jätkäjoukossa Sakkeus. Savotan kirjoihin kirjattiin Sakari Rannikko, jolla tili kuitattiin. Viiden vuoden savotassa oli nuoruus mennyt. Tehtävät tehtiin sielläkin nuoruuden innolla pelkäämättä ja onnistuttiin säilyttämään itsensä. Lomilla ollessa nautittiin siviilielämän riennoista. Totuttiin tietynlaiseen elämäntapaan, eikä takaisin päästessä osattu tehdä muutosta elämään. Sitä vaikeuttivat yhteisen savotan jälkitapahtumat.

Sakari ei ollut yksin. Monta saman kohtalon jatkää kiersi savotoilla. Talvet rehkittiin lumisissa tukkisavotoissa, keväisin uitossa ja kesäisin kierrellen pöllisavotoilla. Kämpä oli koti, kuin korsu joskus. Elämän ilot nautittiin kaupunkipaikoissa, kuka sinne asti pääsi. Jäätiin siihen elämän rytmiin, vaikka monella olisi toisenlainen ammatti ollut tarjolla. Niin Sakarillakin.

Kaikki sitä eivät ymmärrä vieläkään, miksi jätkäjoukko on levotonta sakkia ja savotoiden kulkijoita. Onhan joukkoon liittynyt nuorempia miehiä pilaamaan kunnon jätkien mainetta. Viheltäjinä pidetään nuorempia heidän edesottamuksien takia. Parhaansa antoivat nykyjätkät silloin, kun miestä tarvittiin. Antavat nytkin elämänsä kierron savotoilla hankkien tehtaisten tuotantoon niiden tarvitsemää puuta, joilla on maksettu yhteisestä savotassa tehdystä työstä. Aikansa kierreltyään Sakarikin on ajatellut toisenlaista elämää jossain vaiheessa. Jostain syystä on hankkinut itselleen jokivarsipalstan, johon

on kyhännyt itselleen kämpän luppopäiviä varten. Lumisena savottatalvena silloinen hevosmies kauppasi.

– Osta Sakkeus minulta kämpänpaikka itsellesi joen varresta. Nuo hankkeet jäivät pieniksi ja muutenkin vastusti. Lisäksi velat painavat päältä.

Pari päivää Sakkeus mietti mitä tekisi, kunnes ajuri lupasi auttaa honkahirsien kokoamisessa. Hirret saataisiin metsähallituksen työmailta. Niillä ei ollut taloudellista käyttöä, polttopuun arvo muodollisesti. Kaupasta päästiin yksimielisyyteen. Kevätkeleillä keräiltiin kämpän honkahirret ja kesän koittaessa alkoi kehikko nousta jokitörmälle saunalla ja oleskelutuvalla varustettuna. Olihan nyt paikka, missä saattoi viettää loppoaikojä. Sinne matkasi Sakkeus nytkin muutamiksi päiviksi. Pitihän lämmityspuita keräillä tulevaa talveä varten luvallesti metsähallituksen hakkuualueelta. Hän painaa summeria merkiksi sillan korvassa.

– Et menekään tienristeykseen? kuski sanoo.

– Kävelen kankaita, vastaa Sakkeus.

Jäätyään linja-autosta on Sakkeuksella vielä kilometrien kävely matka kämpälle. Sivuteillä ei kulkenut muita kuin koululaisia kuljettava kylätaksi. Tähän päiväsaikaan ei sekään kulkenut. Tottunut oli kulkija kävelemään, vaikka nykyisin tahtoi olla turhan vaikeata. Linja-auton häilyessä oikaisee askeleensa vanhalle talvitien taipaleelle. Metsässä oli helpompi kulkea. Talvitien pohja mukaili jokivarren tasanteita poiketen välillä rahkarämeillä, jotka nyky maailman aikaan on ojitettu, kasvaen kitukasvuista mäntyä. Vesi on syövyttänyt välillä ojat vaikeaksi ylitettäväksi, hienojakoiset jokipenkat, vieden humusta koskipaikkoihin. Päästyään kämpälleen kiiruhti ensimmäisenä istumaan tukille, joka oli ankkuroitu suuriin kiviin tulvien varalta hyvin lähelle jokirantaa. Kevättulvien häilyessä siinä saattoi istua ja kuunnella yläpuolella olevan kosken kohinaa ja rauhoittua matkan rasitteista.

Mietteissään istui Sakkeus. Monia elämäkokemuksia oli sattunut hänen kohdalleen tälläkin reissulla. Suuresta savo-

tasta selvittiin ruumiillisesti hyväkuntoisena, mutta henkinen puoli taisi saada ylimääräisiä rasitteita. Eivätpä nuo isommin olleet kiusanneet tähän asti, mutta nyt.

Ukkoherra oli järjestellyt lääkitutkimuksen Sakkeuksen jalan takia. Onhan siitäkin kohtalosta kulunut melkein pari vuosikymmentä. Aikoinaan työskenneltiin ukkoherran johtamalla uitolla. Ruuhkaa laukaistessa Sakkeus ei ollut riittävän keveäjalkainen, ja joku toinen meni lopullisesti. Ruuhkan lauetessa heilahti kanki kohti tehden kiertoliikettä. Kohtaamatta vastusta tasapainon pettäessä luiskadettiin tukilta, ja jalka jäi puitten väliin ruhjoen polvirustoja. Toisella uittomiehellä tasapaino petti. Kanki ei osunut kohteeseen ja uittomies sortui suman alle. Seuraavana päivänä löydettiin kosken alta kiviin tarttuneena.

Uhmamieltä oli kummallakin ruuhkalla työskennellessä. Kaveri haastoi Sakkeuksen ruuhkalle, eikä ketään muita, vaikka tarjottiin. Sellaista aikaa elettiin. Joitakin valvottiin enemmän menneisyyden takia. Kaikki ei ollut sellaista, miltä päivätyöskentely näytti. Roikan kymppi toi viestin. Isommissa asioista on kysymys kuin pienestä ruuhkasta. Sakkeus tajusi viestin tarkoituksen ja lähettäjän.

Selvittiin parempiosaisena jatkamaan elämän varsitien kulkua. Jätkäpoika ei joutanut sairastamaan silloin, kun töitä oli. Haluttiin hoitaa asia nopeasti. Muutaman päivän kuluttua istuttiin koskenpartaalla nuoremman pojan apuna ja neuvojana. Olisiko tuo auttanut isommin siihen aikaan lääkärissäkäynti? Malttia tuo olisi tarvinnut rehkimisessä.

Mitähän ukkoherra oikeastaan tarkoitti? Tarkastus määrättyyn sairaalaan ja määrätylle lääkärille vaikutti kovin järjestelyltä. Oliko ollut edes muita mahdollisuuksia?

Hoitaja kutsui Sakkeuksen lääkärille huoneeseen neljä. Jotain vanhaa tuttua naisen äänenpainossa. Sakkeus ilman sukunimeä.

Tervehdittyään nuorta mieslääkärinä ja vastaillessaan kysymyksiin Sakkeus katseli kyselijää. Ajatukset pysähtyivät, sil-

mät kiinni hetkeksi. Hän katsoi toistamiseen nuorta lääkäriä. Laineinen vahva tumma tukka, rakenteeltaan harteikas ja urheilijatyypinen. Hän laitto silmät kiinni ja haroi tukkaansa. Uusi katse, muuksi ei muuttunut. Oma nuoruuden peilikuva istui pöydän toisella puolen. Katsoi lääkärikin, kasvojen ilme vakavoituu hetkeksi. Tutkimuspöydällä maatesa ajatukset risteilivät vastaillessa kysymyksiin. Tarkkaan kyseltiin milloin ja missä tapahtunut. Ei riittänyt noin vuosiluku ja keväällä uitossa, muistaa piti kuukausi ja vuosi. Vanhempi lääkäri kävi kommentoimassa. Lupasivat tehdä jalan, jolla voi juoksu harrastaa. Sakkeus kommentoi:

– Olisin tyytyväinen, jos saisitte kävelyä kestäväen.

Vaatteita laittaessa ja katsellessa nuorta lääkäriä Sakkeus huomasi nimilapun. Ajatukset pysähtyvät, sukunimi Jokilaakso. Ei voi olla, onko mahdollista! Sai sentään kysytyä:

– Onko Mirjami Jokilaakso sukua? Näyttää olevan sukunimi teillä.

Pysähtyi lääkärin kirjoittaminen, laski kynän pöydälle ja katsoi tovin.

– On äitini.

Vaikka Sakkeus oli kolunnut ja palellut monilla savotoilla, oli hän hetken sanaton. Ajatukset heräsivät kun kysytään.

– Milloin sopisi tulla leikkaukseen?

– Jos sopisi kesän jälkeen. Olisin kesän pöllisavotalla ja talvisydan menisi sairastellessa.

– Sovitaan sillä lailla. Kovin tutkivasti lääkäri katseli.

Sakarille tuli kiire kysyä.

– Saisinko esittää yhden toivomuksen Mirjamille?

Hetken hiljaista.

– Elikkä äitilleni, vastataan.

– Hiukan vanhentuneet terveiset ovat mielenrauhaa painaneet.

– Minkälaiset, kun aikaisemmin ei ole tohtinut tuoda?

– Ei ole aikoinaan hyväksytty kyläilemään. Äitisi serkun Uskon viimeisenä toivomuksena vie terveiset Mirjamille. Pi-

täkää puoltanne nyt ja tulevaisuudessa, kyllä tämä sota joskus loppuu. Olkaa elämään tyytyväisiä ja onnellisia. Minä tein huonon valinnan. Tällaiset Uskon terveiset!

Tässä vaiheessa katse nauliutui Sakariin. Oli joskus kuulut kerrottavan. Katsoivat toisiaan.

– Eikö Sakkeus lähetä terveisiä? kysytään.

– Kyllä ja hellät, jos kelpaavat kulkumieheltä.

Tässä vaiheessa molemmille on selvinnyt kenen kanssa ollaan tekemissä. Hiljaisuuden jälkeen puhellaan pöydän toiselta puolen.

– Sakkeuksen jalka saadaan kuntoon, leikkaus marraskuulle. Terveiset menevät perille, sanotaan lopuksi.

Kädenpuristus oli pitkä ja tunteellinen, sen huomasi. Poistuessaan sairaalasta vaistosi Sakkeus, että menoa tarkkaillaan. Vielä ovat luonnon vaistot säilyneet ja kehittyneet erämaan rauhassa.

Miettminen katkesi, kun sotka lensi pesäpönttöön ja herätti Sakkeuksen. Miten tästä kaikesta olen ollut tietämätön? Ukkohera on varmasti ollut tietoinen kaiken aikaa. Miten tuo lintu tuollaisella vauhdilla osaa noin pienestä reiästä itseään loukkaamatta? Taitonsa on oppinut. Siksi minunkin pitää opetella uuden elämäntyylin aakkoset tämän kesän jälkeen. Minähän muutun, vahvistaa itselleen.

Aikansa katseltuaan ja kuunneltuaan jokivarren linnuston elämää ajatuksissaan toteaa Sakkeus kuin olisi elokuvissa. Täällä minä kesäni vietän tulevaisuudessa enkä pöllimetsässä. Näissä mietteissään kaivaa kämpän avaimen anturan ja hirren välistä. Oven aukaistuaan lehahtaa vastaan seisovan ilman tuoksu. Olihan ovi ollut jonkin aikaa aukaisematta. Siinä oivalsi kämppään laittaa tuuletusmahdollisuuden.

Laskettuaan reppunsa ritsin reunalle seuraava rutiinihomma oli saada takkaan tuli. Aukaistuaan pellit sytytteli kiehiset takkaan lämmittämään hormia samalla seuraten, tuleeko savut sisälle. Näytti onnistuvan jälleen, onhan siihen harjoiteltu. Seuraava välttämätön toimenpide on veden haku. Saadaan tu-

lokahvit keitettyä, niin päästään kunnolla kotiutumaan. Kahvit juotuaan alkoi kämpässä vaikuttaa takan lämpiäminen.

Selviydyttyään kiireimmistä askareista kerkesi Sakkeus välissä käydä nakkaamassa katiskan joenmutkan törmän läheisyyteen. Eiköhän huomenna ole kohtalainen hauenluikku. Aina siitä kesän mittaan jotain on tullut. Makaukset tuuletettua ja suuremmat roskat siivottua olikin päivä ehtinyt iltapäivälle. Kämpä onkin nykyisin pysynyt kohtuullisen siistinä.

Takan luovuttaessa lämpöä joutui Sakkeus riisumaan ylimääräisiä vaatteita. Sovitteli kovia kokeneen taskunauriin kunniapaikalle nukkumaritsin yläpuolelle seinähirressä olevaan katajaiseen naulaan. Aikoinaan on saanut nauriin isältään. Isä evästi, että muuta en pysty antamaan. Pidä huolta kuin omastasi. Nauris putosi ritsille. Ensimmäisen kevään kokemukset hulmahtivat mieleen kellon takia.

Kevään savotoitten päätyttyä tuli otettua yksi viheltäjä kaveriksi, kun oli talvi oltu samalla kämpällä. Nautiskeltiin viinaksia ja saunaa lämmitettiin talven rypemisen kunniaksi. Tuo ryökäle aamulla hipsi kauppalaan. Oli poiminut taskunauriin mukaansa naulasta. Sakkeus huomasi jotain häpyneen seinältä. Hän manasi kaverin ja käveli lähimpään puhelimeen tilaten taksikyydin kauppalaan. Kehotti kuskia ajamaan mahdollisimman lujaa. Tuumasivat toisilleen, että kohtapuolin linja-auto olisi ehtinyt perille. Perille ehti Sakkeuskin. Määrätyn baarin edustalla oleili pari kunnan jatkääkin. Sakkeus kysäisi heiltä, olivatko nähneet kyseistä viheltäjää.

– Kauppasi tunnettua taskunaurista isäntämiehille tuolla sisällä. Siellä istuvat vieläkin.

Kehotti kyytimiestä odottamaan. Voisi lähteä takaisi samassa kyydissä asian selvittyä.

– Tulkaa miehet seisomaan ovelle, kun en ole nuoruuden ketterä enää. Astuessaan sisälle jäävät toiset ovelle kahden puolen kädet laskettu tuppivyölle. Tämän huomattua viheltäjän veret vaihtuivat. Rauhallisesti Sakkeus lähestyy pöytää, istuutui ja kysyi:

– Missä taskunauris?

Viheltäjä osoitti kädellään seinustan toisella puolen istuvia isäntämiehiä.

– Ootas siinä! Sakkeus kävelee isäntämiehien tykö ja kysyy.

– Onko kauppoja tehty nykyisin?

– Mitä se kulkumiehelle kuulu mitä kauppoja tehty! vastaa viiksiä kasvatellut vanhempi.

– Mikäli olet sattunut ostamaan taskunauriin, jonka kuori painunut lommelolle konepistoolin luodista, niin kuuluu. Toiseksi varastetun tavaran ostaminen on rangaistava teko.

Tässä vaiheessa pöydän istujat vilkaisevat toisiaan. Toinen tuo julki:

– Eemeli taisi tehdä nyt vikakauppoja, jos jätkä pystyy todistamaan, että on varastettu. Minä tunnen kyselijän savotoilta. Vilkaisehan onko taskunauriin kuori lommolla?

Eemeliksi kutsuttu vilkaisee ovelle ja viheltäjää, joka istuu pöydässä hyvin nöyrän näköisenä katsellen kenkiään.

– Saanko rahani takaisin? Eemeli kysyy.

– Löytyykö kello vai kutsunko Einarin tänne?

Tällöin muuttuu väri Eemelin kasvoilla. Pöytäkaveri kehottaa kaivamaan takin taskuja, jotta tällä voitaisiin selvitä. Kellon saatuaan Sakkeus katsoo ostajaa ja sanelee.

– Muista, jätkäkin on ihminen ja harkitse, mitä tulevaisuudessa ostat ahneuksissasi ja keneltä. Minun puolesta pääset tällä. Sakkeus kävelee viheltäjän pöytään.

– Taksikytyt olisi maksamatta. Löytyykö rahoja?

Viheltäjä vilkaisee ovelle, missä seisoo pari jätkämiestä kädet tuppivyöllä. Kaivelee taskujaan.

– Paljonko kyyti maksaa?

– Mitä sait kellosta, kaksinkertaisena se summa. Onhan talven savotoista jotain jäljellä.

– Haista, tulee viheltäjältä.

– Mikä siinä, vinkkaanko kaverit?

Parhaaksi katsoi mies laskea rahat Sakkeuksen käteen. Os-

taja on seurannut kaiken aikaa, mitä pöydässä tulisi tapahtumaan.

Henkilökunnan hälytyttämänä ilmestyy harteikas vanhempi poliisimies, joka astelee Sakkeuksen tykö ja kysyy samalla kun seuraa viheltäjää:

– Onko Sakulla vaikeuksia?

Päätään kääntämättä vastaa: – Kato Einari! Ei ole, tämä vain laskee minulle saamisiani. Saatuaan rahat hän kääntyy Einarin puoleen.

– Käyhän ostamassa kahvit. Vinkkaa ovensuussa olijat mukaan.

Tässä vaiheessa kellon ostajat liikkuvat ulkosalle, viheltäjä istuu vakavana pöydässä. Kahvit ostettuaan istuvat viheltäjän kanssa samaan pöytään. Virkavallan edustaja haistaa tilanteen ja aloittaa keskustelun.

– Tietynlaisten tapahtumien takia olisi tulevaisuudessa jonkun pysyttävä Oulunjoen alapuolella välttääkseen vakavampia seurauksia. Oletko ymmärtänyt? Juna lähtee illalla. Me ruvetaan kahville.

Sakkeus ja oven vahtijat katsovat viheltäjää, joka ymmärtää mitä tarkoitetaan ja lähtee ulos. Einari kyselee, mistä oikein oli kysymys. Sakun selvitettyä asian tulee syvällä äänellä.

– Perkele, meinasi viedä sinulta kellon, mikä pelasti suuremmilta vahingoilta ja meidän sinun kantamiseltasi sieltä kairasta.

– Kuka sitten osti?

– Isäntämiehet, jotka lähtivät, kun tuli sisälle.

– Perkele toisen kerran, nyt Eemeliä kovistelen. Kuvittelee vielä tekevänsä mustanpörssin aikaista toimintaa.

Aikansa istuttuaan nuorempi konstaapeli tulee Einarin hakemaan, työt kutsuvat. Linja-autoasemalla on pientä nujakointia.

– Taitaa olla kellonostaja vaatimassa saamisiaan. Mennään katsomaan ja sakotetaan molempia. Mikä nautinto, kun saan

edes yhden kerran vanhaa mustanpörssin kauppiasta opettaa, Kädestä pitäen Einari toivottaa Sakulle onnistumista.

– Tavataan ja muistellaan menneitä joskus. Poistuu työtehtäviin.

Mietteet katkeavat. Ulkoa kuuluu kenkien kolistelua. Sakkeus laittaa kellon katajaiseen naulaan. Sisään astelee tontin myynyt rintamamies Erkki.

– Päivää, onhan isäntä kotosalla. Lähdin katsomaan ketä täällä, kun joella haistoin savun hajun, tervehtien kädestä.

– Hyvä kun satuit tulemaan. Ei meikäläisen tarvinnut lähteä tavoittelemaan iltapuolella. Kysyn asian heti, ettei unohdu. Keräilen tällä viikolla hallituksen hakuilta polttopuita talvea varten kuivumaan. Olet päässyt kumipyörähevosen omistajaksi. Kulkevat pitemmänkin matkan kämpän tantereelle.

– Jo vaan. Esitän omankin asiani, kun olen odotellut milloin tulet käymään. Tulisitko kaatomieheksi syksyllä? Koettaisin saada hankintani hakatuksi alkusyksystä. Asuisit kämpällä ja halutessa löytyy kortteeri talostakin.

– Saitko tehtyä isonkin leimikon?

– Lautakunta lupasi kolmen vuoden kiintiöleimikon, kun tuo pieni karjanhoito ei jaksa maksaa mainostamaasi kumipyörähevosen maksuja, jotka ovat jääneet rästiin talvisilta savotoilta. Viime talvena lunta ihan tarpeeksi, eivätkä taksataan olleet hääppöiset ja remonttia tuli enemmän kuin tarpeeseen. Lumessa tuli hyppäytettyä. Urakat vedetään tiukoille. Nuorempia yrittäjiä kuulemma löytyy, väittävät yhtiön miehet, kun keskustelee taksoista.

– Oletko yrittänyt päästä hallituksen tuntihommiin? Olet hyvän matkan päässä. Eivät koneetkaan joutuisi niin koville.

– Tilapäisiä tien kunnostuksia ja aurauksia ovat luvanneet. Enkä minä nykyisin ehtisi jatkuvaan urakointiin. Karjanhoito tahtoo viedä oman aikansa. Minunkin on pitänyt hiljakseen opetella navetoille. Naisväki ei jaksa touhuta yksin. Hyvä kun jaksavat käydä lypsyllä ja astiat pesemässä.

– Nuoremmat ei ole apuna?

– Muihin ammatteihin kouluttautuvat. Tytöt minä ymmärän, kun näkevät äitinsä uurastamisen ja kumaraan menemisen. Pojasta en vielä varma. On ohittanut mopoiän ja kyselee milloin pääsisi autokouluun. Ei aio tänne jäädä, on sanonut. Onneksi koulun käynti luonnistaa kaikilla, kunhan olisi varoja kouluttaa.

– Eikös nykyisin ole jonkinlaisia opintorahoja ja lainoja?

– On niillä mahdollisuus jonkinlaisia tukia saada, kun on useampia, mutta maksut ovat silti melkoiset.

– Et huomionnut sellaisia asioita silloin niitä touhuttaessa.

– Eipä silloin sellaisia asioita mietitty. Toivottiin ettei joka vuosi.

– Se oli sellaista aikaa. Uskottiin omaan työpanokseen ja jatkuvuuteen.

Keskustelun aikana on Sakkeus keittänyt kahvit ja laittelee kuppia pöytään. Hän käväisee kätköllään tuoden kahvin joukkoon.

– Yksi ongelma minun kaatomieheksi tuloon on, että joudun leikkaukseen jalkani takia. Vai saadaanko ennen tehtyä? Onko sellaisilla mailla? Syksyn talvikeleistä ei vielä ole tietoa.

– Milloin leikkaus?

– Marraskuussa, päiviä en tiedä.

– Pyydä siirtoa etukäteen tammikuulle. Sydäntalven aikoihin oleskelet kämpillä odotellessa keväisiä pilkki-ilmoja. Eikä meidän töillä tule niin kiire, jos syksystä ei päästäisi aloittamaan. Maaston puolesta pärjäämme. Varastoalue ehkä kiusaa. Kyselen hallitukselta varastoaluetta metsätien varresta läheltä puusavottaasi.

– Minä kyselen ja esitän toivomuksen leikkauksen ajankohdasta tammihelmikuulle. Asia sovittu, tulen kun kuori alkaa jäätyä pöllimetsässä. Keräämäni polttopuut ajelet kesänmittaan valmiiksi tuohon tantereelle. Kaadanko toisen kämpillisen kahvia kerman jatkoksi?

– Jos vielä yhdet. Pitää lähteä navetoille, kyllä naisväki tietää mitä tekee.